

A könyvek könyve

Domonkos István: *Allegra bajbajó*. Forum, Újvidék, 2015

Amikor a *YU-HU-RAP* című kötet elején Domonkos István „aranyat érő tanáccsal” látja el az egyetemes költészeti terekben ifonti hévtől és a tapasztalat súlyától vezetett sors- és pályatársait („Gyártsatok bármit, kínai kocsonyát, zárdaszüzet gipszből stb., csak verset / NE! / NE! / NE!”), ez az invokáció egyszerre mutat rá a szerzőnek a verssel ápolat bonyolult kapcsolatára és arra, hogy az általa vállalt poétikában semmi sem áll távol a költészet mindent megszépítő és/vagy beszenyvező erejétől. A vers, de azt is mondhatnánk, egy Domonkos-vers magába olvaszt minden létezőt, így nem idegen tőle az „élő kripta”, az „örökké meglepő rés” vagy épp a Közgazdasági kislexikon egy szócikke sem. Ha egy szöveg élén az említett név áll, tudjuk, mire számíthatunk: a poéma felemésztt, a magáévá tesz, de mégis minden sorában, minden egyes strófájában ott érezzük a megszokott idegenséget.

Az említett kettősség érzése ragadott magával akkor is, amikor felütöttem az újvidéki Forum Könyvkiadó Intézet gondozásában megjelent *Allegra bajbajó* című gyűjteményes kötetet, a kötetek könyvét. Tudtam, mire számíthatok, a versek ismerősökként sejtettek fel, ám ebben a formában mégis az újdonság erejével hatottak: a kötetek kötetét olvasni kalandszámba megy.

Nem szabad elsiklanunk afelett, hogy a könyv megjelenése, a dimenzióiból, a színválasztásból eredő méltóság, a kötet fizikai léte pontosan jelzi a benne található szövegek jelentőségét. A kötetek könyve Kapitány László utolsó könyvművészeti alkotása. A maga nemében remekmű. A reprezentatív kulcsin nem szándékozik háttérbe szorítani a verseket: a *Rátkától* a *YU-HU-RAP*-ig húzódo írások íve, a Domonkos-életmű hangsúlyos és újrarendelendő darabjai ebben az egységben, a szó legnemesebb értelmében, szöveggyűjteményt alkotnak. Ha létezik igazán reprezentatív, az igényesség gondolata által életre hívott, vajdasági – ez utóbbi szó ezen a he-

lyen túlon túl leszűkítő – magyar irodalmi szövegeket tartalmazó kötet, amelynek minden háztartás könyvespolcán ott a helye, Domonkos Istváné az. Az *Allegra bajbajó* a könyvek könyve.

Amellett, hogy a kötet elvitathatatlan fontosságú, még egy szempontot ki kell emelni az *Allegra bajbajó* kapcsán: ez pedig az a dimenzió, amely megmutatja a szerző versírásának poétikai alakulását, még pontosabban a poétikai megoldások tárházának változását. A kötet nem csak a textust tartalmazza, hanem magát a szerzői kontextust is. Ebben a szövegben nem szeretném ilyen irányba vinni az értelmezést – egyfelől kimerítené a rendelkezésre álló kereteket, másfelől pedig a megszólalási mód sem enged meg ilyen irányú digressziót –, ezért csak utalok arra, hogy értelmezésemben az *Allegra bajbajó* az élet verspoétikai megalkotásának a szöveglenyomata. Ennek alátámasztásául megemlíteném a kapcsolatot a kötet legelső verse – amely a vitális megújulás, a kiteljesedés előtti stáció bevezető énekeként is értelmezhető – és a *YU-HU-RAP* legutolsó egysége – a kitalált *élet* (kiem. az eredetiben) – közötti érintkezési pontokra. Két pont között a legrövidebb út az egyenes – igaz, ám Domonkos István versei nem teszik meg nekünk azt a szívességet, hogy ilyen egyszerű úton járva haladassunk. Az élet mozaikszerű lenyomatai a legváratlanabb és a legkiszámíthatóbb helyeken éppúgy visszatérnek, mint egy-egy ikonikus versének refrénjei („élet [...] vágni engem nyakon”).

Az *Allegra bajbajó* című kötet kiemelten fontos szövegegységének tartom a mese- és gyermekverseket tartalmazó részeket. A közismert mesék – mint például a Hófehérke, a Piroska és a farkas, vagy épp a Csipkerózsika – versparafrazisainak olvasásakor izgalmas megfigyelni, miként ragadja meg a témát a költészet nyelvén, vagyis hogy mit tart meg az eredeti történetből. De én úgy látom, az sem elhanyagolható, milyen regiszterek kerülnek ki a versből. Domonkos István meseátiratai remekül illusztrálják, hogy egy közismert mesetoposz a műnemváltással korántsem veszít erejéből: az amúgy sem terjedős történet tömörítve, a vers sajátosságaival gazdagítva képes részleteiben megújítani és átértelmezni azt. A mesevers remek formája a gyermekolvasók megszólításának – ezt Domonkos István évtizedekkel ezelőtt tudta, a kötetnek hála pedig a mai legfiatalabbak is megtapasztalhatják ezt.

A túlzottan csupasz verscsontvázakat – az *Öt törött tőköt* vagy a *Két csősz főz* címűt, melyek számomra nem többek a hangokkal történő kísérletezésnél – nem számítva a gyermekversek játékosága, a nyelvi lelemények, a „flegmaságba” kifutó beszédhang mögé rejtett tervezett játékoság kortól – értsd: életkor vagy naptári évek egy szakasza – függetlenül élvezetes olvasmány lehet mindenki számára. Domonkos gyermekversein nemcsak felnőni jó, hanem továbbadni is megéri őket. (Évek óta motoszkál bennem

egy komoly kérdés: vajon milyen város lenne Újvidék, ha Domonkos István versében nem lekvár volna az ablakokon?) És visszatérve a kötet, illetve a Domonkos-jelenség kontextusához: aki csak egyszer is hallotta a szerző által megzenésített verseket, a könyvet lapozva elkerülhetetlenül felidéződik benne zene, szöveg és előadásmód összeforratottsága.

Mit jelent az, hogy a kötetek könyvét tartja a kezében az olvasó? A most megjelent könyv, de maga a Domonkos-univerzum több okból is lezáratlan, lezárhatatlan korpusza a magyar irodalomnak. Maga a képanyag is egy kinyílási lehetőséget hordoz magában, de ahogy azt az utószó részletesen tárgyalja, a szerkesztők számára dilemmát jelentett, melyik kötet melyik képanyagát emeljék be. A végeredményt lapozva számomra úgy tűnik, a lehető legjobb döntést hozták. Mintha egy elveszett egységet olvasnánk újra élővé, újra elevenné. Egy olyan egységet, amelyet össze kellett rakni – noha sosem volt szét darabolva.

A kötetek könyve kifejezés az én értelmezésemben egyenlő az ikonikus szövegek és szöveghelyek, a szintén ikonikus versépítési technika, valamint a textusokra ráakódott rétegek, történetek, korszakok és korszaktörések együttesével. Az életmű – mint erre az utószó is utal – a mai napig mozgásban van, a szövegek végső tisztázásakor a szerző segítségét is igénybe vették: a szerkesztők munkája révén kiépült látószöveget tehát nemcsak ők, hanem a versekkel, a kötetekkel korábban dolgozóktól örökölt mozzanatok is alakították, formálták. A kontextuális hatások – ahogy arra fentebb már utaltam – szerves alakítói e könyvnek, s elválaszthatatlanok attól a kulturális-irodalmi paradigmától, amelyet egyesek átéltek, mások pedig az irodalomtörténet olykor torzító, olykor pedig szükségszerűen leegyszerűsítő lapjairól ismernek. Az előbbiei számára Domonkos István kötete a saját múlt újjáéledő darabja, míg az utóbbiak számára ennél is több: egy szelet a hőskorból, abból az időből, amelyet eddig csak mások történeteiből ismerhettek meg. Számukra a mesék terepe egyszerre a saját tapasztalat mezejévé lényegül át.

Nem a leghálásabb és korántsem a legkönnyebb feladat Domonkos István legújabb könyvéről beszélni. A szerző munkásságát taglaló számtalan tanulmány, kötet és lapszám bizonyítja, a költő a magyar irodalom egyik legvirulensebb életművét alkotta meg, amely értelmezések és újraértelmezések tömkelegét ihlette és ihleti a jövőben is. E kötet jelentősége mindemellett abban rejlik, hogy valamiféle – noha úgy látom, korántsem az egyetlen lehetséges – rendszert épít fel a versszövegek között, és hozzáférhetővé teszi a nehezen fellelhető szövegeket is. A domonkosi verstájak, legyen szó a kevésbé ismertekről vagy akár a bennünk élő szövegekről, kihívással telítettek, olykor uralhatatlanok, de mégis arra születtek, hogy bejárjuk őket.